

Marjetan päivän juhla 13.7.2024

Totto ry, Rovaniemi

Hyvät Marjetan päivän juhluvieraat!

Olen erittäin iloinen, että minulle tarjoutui mahdollisuus tulla tänne Rovaniemelle juhlaanne puhujaksi! Terveiset Suomen Kotiseutuliitolta ja terveiset myös omalta kotiseudultani Etelä-Pohjanmaalta, Euroopan suurimman kraatterijärven, Lappajärven rannalta.

Tänä vuonna juhlitaan 75-vuotista Suomen Kotiseutuliittoa, joka on Suomen suurin kulttuurialan kansalaisjärjestö. Jäseninä on 850 yhteisöä: noin 700 paikallisyhdistystä (muun muassa kotiseutu- ja kaupunginosayhdistykset, asukasyhdistykset, kyläyhdistykset), erilaisia kulttuuri- ja historiaseuroja ja -säätiöitä, 105 kuntaa, 18 maakuntien liittoa, 14 aluejärjestöä/alueellista yhdistystä, 10 valtakunnallista järjestöä ja joitakin yrityksiä. Yksityishenkilöt muodostavat Kotiseutukillan.

Yksi Kotiseutuliiton jäsenyhteisöistä on Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry. Toimijoita Kotiseutuliitossa on yhteensä ainakin 150 000 henkilöä.

Juhlavuonna on syytä hieman katsoa historiassa taaksepäin, miten Kotiseutuliitto syntyi ja kehittyi. Suomalainen järjestäytynyt kotiseutuliike syntyi 130 vuotta sitten, Lohjalla 24. maaliskuuta vuonna 1894. Hankkeen puuhamiehenä oli Lohjan helsinkiläinen kesäasukas, lehtori Robert Boldt. Hänen aloitteestaan perustettiin Suomen ensimmäinen kotiseutuyhdistys, Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät. Hankkeella haluttiin vahvistaa kansallista kulttuuriperintöä venäläistämistoimien paineessa.

Boldt ystävineen näki tärkeäksi saada tavallista kansaa mukaan oman ympäristönsä ja paikallisen kulttuuriperinnön tutkimiseen. Boldtin mukaan oikea isänmaanrakkaus saattoi kasvaa vain kotiseuturakkaudesta. Toiminta keskittyi aluksi historiaan ja luontoon, ja toimintamuotoja olivat muun muassa lukuisat julkaisut, esinekeruu, paikallismuseotyö, luonnonsuojelu, perimätiedon keruu, esitelmät sekä kotiseutujuhlat.

Vuonna 1908 perustettiin Helsinkiin Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunta, joka seuraavana vuonna alkoi julkaista kaksikielistä kotiseutututkimusta edistävää lehteä Kotiseutu – Hembygden. Tuolloin koko Suomessa oli 8 kotiseutuyhdistystä.

Suomen itsenäistymisen alkuaikoina vallitsi kotiseututyön kentällä hajaannuksen aika. Kotiseutututkimusta harjoittivat muun muassa vuonna 1923 perustettu Suomen Museoliitto, eri keskusarkistot, maakuntaliitot ja Talonpoikauskulttuurisäätiö.

Suomen Kotiseutututkimuksen keskusvaliokunta keskittyi perustamisensa jälkeen yhä enemmän tieteellisen työn tukemiseen, ja alkuajan johtohenkilöt siirtyivät muihin tehtäviin. Niinpä valiokunta lakkautettiin vuonna 1938. Samana vuonna nuorehkot tutkijat perustivat Helsingissä Talonpoikauskulttuurisäätiön, jonka puheenjohtajaksi valittiin Esko Aaltonen ja varapuheenjohtajaksi Kustaa Viikuna, kotiseutuliikkeen tunnetut voimahahmot.

Suuri osa suomalaista kansalaistoimintaa tapahtui ennen viime sotia ja sotien aikana vapaaehtoisissa maanpuolustusjärjestöissä: Suojeluskunnissa, sotilaspojissa, Lotta Svärdissä ja pikkulotissa. Kun valvontakomissio lopetti nämä järjestöt 1944, syntyi kansalaistoimintaan tyhjiö. Tuolloin Aaltonen ja Viikuna ymmärsivät, miten tärkeää olisi kanavoida ihmisten toimeliaisuutta epäpoliittiseen kotiseututyöhön. Näin ryhdyttiin perustamaan kotiseutuyhdistyksiä ja pitäjaseuroja. Toiminnan innokkaimpana vetäjänä oli Talonpoikauskulttuurisäätiö.

Maanviljelysneuvos Jalo Lahdensuon puheenjohtama Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto esitti vuonna 1947, että Talonpoikaiskulttuurisäätiöstä muodostettaisiin maakuntaliittojen ja kotiseutuyhdistysten valtakunnallinen keskusjärjestö. Asian edistämiseksi säätiö kutsui väkeä Helsingissä toukokuussa 1948 pidettäville maaseutukulttuurin neuvottelupäiville. Siellä oli tarkoitus perustaa kotiseututyön yhdyselimeksi Kotiseutuliitto-niminen järjestö, johon myös kaikki kotiseutuyhdistykset kuuluisivat oman maakuntaliittonsa välityksellä. Tuloksia ei kuitenkaan syntynyt.

Niinpä Talonpoikaiskulttuurisäätiö kutsui kotiseutuväkeä seuraavana vuonna ”yleisille kotiseutupäiville”, jotka pidettiin toukokuun 25.–26. päivinä Tammelassa, Lounais-Hämeen Pirtillä. Kokouksessa 1949 perustettiin yksimielisesti Kotiseutuliitto, Pirtin terassilla, kauniina kesäisenä päivänä. Liiton tehtäväksi tuli maamme kotiseututoiminnan harrastajien kokoaminen yhteen sekä valtakunnallisen työkentän yhtenäistäminen.

Kotiseututyö koki kukoistamiskautensa 1950-luvulla. Silloin perustettiin suuri määrä kotiseutuyhdistyksiä ja -museoita. 1960-luvulla kotiseututyössä keskeiseksi nousi kokonaisvaltainen kotiseututyö ja 1970-luvulla suuntana oli kaupunkityö. Menneen sijasta katseet suuntautuivat tulevaisuuteen. Lähtökohtana toiminnalle oli, että perinteen ja paikkakunnan historian erityspiirteet luovat pohjan kotiseudun kehittämiseksi.

Miten sitten kotiseutuyhdistyksiä/pitäjäseuroja/museoyhdistyksiä Lapin alueella perustettiin? Vuoteen 1944 mennessä eli ennen Kotiseutuliiton perustamista Lapin maakunnassa oli perustettu 4 kotiseutuyhdistystä: Perä-Pohjolan ja Lapin Kotiseutuyhdistys, Pellon Kotiseutuyhdistys, Kemijärven kotiseutu- ja museoyhdistys sekä Kemin kotiseutu- ja museoyhdistys.

Kotiseutuyhdistysten toisen perustamisaallon aikana 1945–1954 Lappiin perustettiin 5 uutta kotiseutuyhdistystä tai pitäjääseuraa. Tässä joukossa oli Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry, jonka perustava kokous pidettiin Rovaniemen kauppalan kirjastossa syyskuun 7. päivä 1951. Yhdistyksen nimeksi päätettiin yksimielisesti Totto, joka on ikivanha peräpohjalainen nimitys merkinantotulelle, jolla varoitettiin asukkaita vihollisen tulosta. Nimi on hyvin koskettava ja merkityksellinen, sisältää vahvaa tunnetta, kotiseuturakkautta. Kyllä minulla sydämessä läikähti, kun luin tarinaa nimen takaa. Ja vaikka te sen varmasti hyvin tiedätte, on se pakko tuoda esille.

Suora lainaus Totton verkkosivuilta:

Ennen toisen maailmansodan hävitystä Rovaniemellä ei ollut elintä, joka olisi kerännyt tai tallentanut vanhaa kansanomaista perinnettä. Rovaniemeläisten palatessa evakosta kotiseudulle heitä kohtasi lohduton näky. Itse kauppa oli lähes kokonaan tuhottu kuten useimmat maalaiskunnan kylistä. Vanha ja arvokas rakennusperinne oli hävinnyt. Kotiseutuyhdistyksen perustaminen oli Rovaniemellä vireillä jo 1940-luvun loppupuolella, mutta hankkeet eivät johtaneet silloin tulokseen. Vasta sodan tuho nostatti laajempien piirien kiinnostuksen kotiseututyötä kohtaan. – Vaikuttavaa!

Kolmas aalto kotiseutuyhdistysten perustamisessa ajoittuu vuosiin 1955–1970. Silloin Lappiin perustettiin kotiseutuyhdistyksiä/kotiseutuseuroja peräti 12.

Tällä hetkellä Lapin alueelta on Kotiseutuliiton jäsenenä 23 jäsenyhteisöä. Niistä 10 on kotiseutuyhdistystä/kotiseutuseuraa/museoyhdistystä; 9 kuntaa/kaupunkia; 3 kyläyhdistystä ja 1 työväenjärjestö.

Hyvät kuulijat!

Luonto, rakennukset, paikat, maisema, esineet, tapahtumat, ihmiset sekä niihin liittyvät muistot, kokemukset ja elämykset ovat elementtejä, joiden kautta hahmotamme omaa kotiseutuamme. Ja näiden samojen elementtien parissa kotiseutuyhdistykset, kuten Totto, työskentelevät.

Kotiseututyö on hyvin moninaista. Museoalueelle on koottu rakennusperintöä ja esineitä, kotiseutuarkistoon tallennettu arkistoaineistoa, muisteluja, valokuvia ja haastatteluja. Paikkakunnalla järjestetään erilaisia kotiseututapahtumia, joissa tuodaan esille paikkakunnan tai paikan historiaa, menneisyyttä ja siihen liittyviä tarinoita, omaa kulttuuriperintöä, ruokakulttuuria, kansallispuuja ja niin edelleen. Tallennettua kulttuuriperinnettä, tarinoita ja tutkimuksia julkaistaan kirjoina, lehtinä tai erilaisina tallenteina. Rakennetaan muistomerkkejä, ympäristöpolkuja, kulttuurireittejä, tuotetaan opastuksia...

Kerätään, tallennetaan, säilytetään, vaalitaan, tuotetaan uusiksi tuotteiksi ja tapahtumiksi. Välitetään tietoa menneestä uusille sukupolville. Sitä se kotiseututyö on. Tietoa ja vahvaa asiantuntemusta omasta kotiseudusta. Mutta tieto ei vielä riitä, ei. Kotiseututyöhön liittyy ehdottomasti vahvaa, eteläpohjalaisittain ilmaistuna väkevää tunnetta, kotiseuturakkautta. Kotiseututyötä tehdään kotiseudun kehittämiseksi, kotiseudun hyväksi - rakkaudesta kotiseutuun.

Ja kotiseututyössä tarvitaan ihmisiä. Ilman heitä eivät synny museot ja arkistot, julkaisut ja tapahtumat. Kulttuuriperintömme tallentaminen, säilyttäminen ja vaaliminen ei tapahdu ilman aktiivisia ihmisiä, jotka vapaaehtoisesti, talkootyönä tekevät työtä kotiseutunsa hyväksi – rakkaudesta kotiseutuun.

Suomen Kotiseutuliiton strategia onkin nimetty osuvasti *Rakkaudesta kotiseutuun*. Kotiseutuliiton tehtävänä on edistää paikallisiin lähtökohtiin perustuvaa, osallisuutta vahvistavaa ja moniarvoista kotiseututyötä. Liiton tulevaisuusnäky on, että suomalaiset paikallisyhteisöt tarjoavat kestävän ja uudistuvan kotiseudun kaikille asukkailleen.

Strategiassa määritellyt toiminnan päälinjat on neljä:

1. Kotiseutuliitto on jäseniään varten. Tämä ensimmäinen toimintalinja on selkeä. Kaikki toiminta on jäsenistön hyväksi, heidän tuekseen: mm. neuvonta, palvelut, koulutus, digipalvelut, hankkeet, yhteistyö.
2. Kestävä kotiseutu syntyy yhteistyöllä. Tämä toimintalinja pitää sisällään sen, että huolehdimme yhteisestä kulttuuriperinnöstä ja edistämme kestävää korjaamista, vahvistamme kotiseututyöllä sosiaalista kestävyyttä ja hyvinvointia, tuemme kotoutumista, kotiutumista ja osallistumista, jaamme hyviä käytäntöjä ja kutsumme kaikenikäiset, kaikki, mukaan kotiseututyöhön.
3. Vuorovaikutteinen kotiseutuliike virittää keskustelemaan. Kotiseutuliitto haluaa olla aktiivisesti keskusteleva ja kenttää kuunteleva kansalaisjärjestö. Lisäämme yhteistyötä ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta kaikin tavoin. Seuraamme myös toimintaympäristön muutoksia ja reagoimme niihin.
4. Taloudellisesti vahvistuva Kotiseutuliitto luo vakautta. Vahvistuva taloutemme mahdollistaa toiminnan jäsenten hyväksi. Tärkeää on kehittämistyön hankkeistaminen, vastuullinen sijoitustoiminta ja uusien varainhankintamuotojen kehittäminen.

Haasteitakin toki on, yksi suurimmista valtion rahoituksen pienentyminen. Sen seurauksena liitto joutuu nyt pohtimaan kriittisesti toimintojaan, mitkä tehtävät ja toimet ovat tulevaisuudessa tärkeitä, mitä karsitaan. Näistä asioista käydään keskustelua tämän vuoden kotiseutupäivillä Vantaalla.

Hyvät kuulijat!

Valmistautuessani tähän juhlaan tutkailin Totton verkkosivuja ja toimintaa. Hämmästyin ja yllätyin! Huh! Kuinka vireä ja aktiivinen toimija Totto onkaan! Yhdistyksen toiminta on omintakeista ja pitää sisällään kaikkea sitä, mitä edellä kerroin kotiseututyöstä ja sen moninaisuudesta.

Totton toiminnan keskeiset tavoitteet ovat samoja kuin Kotiseutuliiton keskeiset kotiseututyöhön liittyvät tavoitteet. Totto samoin kuin Suomen kotiseutuliitto haluaa parantaa elinympäristön viihtyisyyttä, vahvistaa kotiseututunnetta ja kehittää kotiseutua paikallisten, omien erityispiirteiden pohjalta. Toiminnan keskiössä on alueellisen ja paikallisen omaleimaisuuden korostaminen ja kehittäminen; paikalliskulttuurien vaaliminen, edistäminen ja esille tuominen.

Keskeisin toimintaa ohjaava voima niin Kotiseutuliitossa kuin Tottossakin on kotiseuturakkaus! Kautta vuosisatojen ja -kymmenten kotiseututyötä on tehty rakkaudesta kotiseutuun.

Vuonna 1910 runoilija Eino Leino on kuvannut kotiseutua näin:

"Kotiseutu ei ole ainoastaan paikka, maisema tai näköala. Se ei ole ainoastaan kylä, kaupunki, kukkula tai järvenranta. Se on samalla osa meidän syvintä itseämme.

Se on määräävä tekijä suurelle osalle meidän henkistä olemustamme. Me emme saa missään niin voimakkaita vaikutuksia luonnosta kuin siellä elomme ensimmäisinä aamuina, iltoina ja keskipäivinä. Ja senkin jälkeen, kun olemme kotiseutumme jättäneet ja kauas suureen maailmaan majoittuneet, se säilyttää meihin oman salaperäisen, luonnonmystillisen vaikutuksensa.

Kotiseutu on se salainen mittapuu, jonka mukaan me kaikkialla muualla ympäröivää luontoa arvostelemme.

Eikä ainoastaan luontoa, vaan myös ihmisiä. Sillä kotiseutuun eivät kuulu ainoastaan humisevat hongat tai lepattavat lehtimetsät, eivät ainoastaan sen vilisevät virrat tai korkeat lumikinokset, räiskyvät revontulet tai tyynet järvenpinnat. Siihen kuuluvat myös kaikki ihmiset, jotka siellä elävät ja askartelevat, kaikki, jotka me olemme siellä oppineet tuntemaan lapsuudessamme ja ensimmäisessä nuoruudessamme, ukot ja akat, lapset ja täyskasvuiset, köyhät ja rikkaat, herrat ja talonpojat. Eivätkä ainoastaan nykyään elävät ihmiset, vaan myös kuolleet ihmiset, ne, jotka olemme tunteneet ja joista me vain olemme kuulleet puhuttavan.

Siellä ovat meidän olentomme juuret, siellä meidän henkisen sisällyksemme suuret syntysanat."

Vaikka teksti on vanha, kirjoitettu yli 100 vuotta sitten, se on yhä vaikuttava kuvaus - ja niin totta. Tosin Leinon aikana kotiseuduksi koettiin usein vain synnyinseutu. Nykyisin ihmisellä voi kuitenkin olla useita kotiseutuja: synnyinseutu, asuinseutu/asuinseudut, opiskeluseutu sekä esimerkiksi kesämökkipaikkakunta.

Liiton pitkäaikainen hallituksen jäsen Tuula Salo on myös pohtinut kotiseuturakkauden muodostumista. Hänen mukaansa kotiseuturakkaus muodostuu omista paikallisista kokemuksista, alueen kulttuuriperinnön arvojen ymmärtämisestä ja vaalimisesta, kotiseudun merkittävistä luontoarvoista, halusta edistää oman alueen kehittymistä, yhteistyöstä alueen muiden asukkaiden kanssa, paikallishistorian keräämisestä seuraaville sukupolville.

Kotiseutu herättää kotoisuuden tunteen. Kotiseutu on jotain tuttua ja turvallista, kotoisaa, seutu, jonka kokee kodikseen. Kotiseutu on perintö, jota haluaa vaalia ja kehittää. Täällä Kemijoen rantatörmällä Rovaniemen kotiseutumuseon pihamaalla, Pöykkölässä, ja sisällä museossa, aistii väkevästi tuon kotoisuuden tunteen! Täällä näkyy aktiivisten Totton jäsenten kätten työ ja toiminnan tulos.

Tällaisena juhlapäivänä on hyvä kiittää teitä kaikkia tottolaisia kotiseututyön aktiiveja ja erityisesti Suomen Kotiseutuliiton ansiomerkeillä palkittavia tottolaisia tekemästänne arvokkaasta työstä kotiseutunne hyväksi ja parhaaksi. Toivotan myös menestystä työllenne tästä eteenpäin!

Rakkaudesta kotiseutuun – rakkaudesta Rovaniemeen!

Tuija Ahola

Suomen Kotiseutuliiton II varapuheenjohtaja